

## ІНТЕЛІГЕНТ

*До читача*

Уявіть собі, дорогий читачу, що ви сидите в кінотеатрі. Сподіваюсь, ви любите кіно. — Перед вашими очима — екран, сторони якого мають відношення три на чотири (фатальні цифри екрану, аналогія 171/2 аршинам діаметру циркової ацени). Ззовні екрану — чорна порожнеча. Світу нема.

Шматок життя людини, розміром, приблизно, в 35 років, — тихих, бурхливих, легких, як ранішній вітер, і божевільних, як нічний гураган, болізних і радісних, молодих і дорослих — 35 років життя мого дорогого героя пройдуть перед вашими очима в швидкотекучій зміні "монтажних шматків", що витягли з цього життя всю суть, все, що було яскравого й значного в ньому для самого героя і цікавого й важливого для тих, що жили круг його. Себто — і для вас. Бо мій герой живе серед вас, а часто — і в середині вас.

Великі труднощі для мене — добрати слів остільки вразливих, щоб навіть вашу нетреновану зорову фантазію примусити цими словами побачити те, що відбувається на екрані. В сполуках літер на сторінці книги зумійте побачити живого — ні, не живого, але зфотографованого, плісковатого й безбарвного, мовчазного і тому — більш, ніж живого, більш, ніж у житті людині можна, чутного — мого героя.

Завдання ускладнюється тим, що з усього життя його зроблено витяг — небагато насичених крапель. 35 років життя мого героя пройдуть перед вашими очима за якихнебудь три години.

Тому — будьте уважні, сконцентровані й жадібні до усвідомлення кожного "кадру" і будьте ошадливі й пильно піклуйтеся про дбайливу схорону в непевній вашій пам'яті кожного кадру аж до кінця картини.

В крайнім разі, в тих місцях, де надто трудно буде вашій нетренованій зоровій фантазії побачити мого героя в одноманітних сполуках чорних літер на білому папері, — звертайтеся до мене. Я, автор і ваш друг, я весь час — поруч із вами. Я буду для вас тим тлумачем, що завжди присутній в

## ІНТЕЛІГЕНТ

*До читача*

Уявіть собі, дорогий читачу, що ви сидите в кінотеатрі. Сподіваюсь, ви любите кіно. — Перед вашими очима — екран, сторони якого мають відношення три на чотири (фатальні цифри екрану, аналогія 171/2 аршинам діаметру циркової ацени). Ззовні екрану — чорна порожнеча. Світу нема.

Шматок життя людини, розміром, приблизно, в 35 років, — тихих, бурхливих, легких, як ранішній вітер, і божевільних, як нічний гураган, болізних і радісних, молодих і дорослих — 35 років життя мого дорогого героя пройдуть перед вашими очима в швидкотекучій зміні "монтажних шматків", що витягли з цього життя всю суть, все, що було яскравого й значного в ньому для самого героя і цікавого й важливого для тих, що жили круг його. Себто — і для вас. Бо мій герой живе серед вас, а часто — і в середині вас.

Великі труднощі для мене — добрати слів остільки вразливих, щоб навіть вашу нетреновану зорову фантазію примусити цими словами побачити те, що відбувається на екрані. В сполуках літер на сторінці книги зумійте побачити живого — ні, не живого, але зфотографованого, плісковатого й безбарвного, мовчазного і тому — більш, ніж живого, більш, ніж у житті людині можна, чутного — мого героя.

Завдання ускладнюється тим, що з усього життя його зроблено витяг — небагато насичених крапель. 35 років життя мого героя пройдуть перед вашими очима за якихнебудь три години.

Тому — будьте уважні, сконцентровані й жадібні до усвідомлення кожного "кадру" і будьте ошадливі й пильно піклуйтеся про дбайливу схорону в непевній вашій пам'яті кожного кадру аж до кінця картини.

В крайнім разі, в тих місцях, де надто трудно буде вашій нетренованій зоровій фантазії побачити мого героя в одноманітних сполуках чорних літер на білому папері, — звертайтеся до мене. Я, автор і ваш друг, я весь час — поруч із вами. Я буду для вас тим тлумачем, що завжди присутній в

кожнім японським кіно. З увагою слухайте й мене, хоч я й говоритиму тільки пошепки, на вухо, дрібним шрифтом.

Написи ви, звичайно, помітите, бо їх надруковано великими літерами.

Світло погасло. З віконця своєї комірки механік беззвучно стрільнув синьовато-зеленим фантастичним конусом прозорого проміння. Конус став у повітрі над вашою головою й затремтів дрібним безперервним тремтінням. Заграла та перша — байдуже, що саме. Там, де вона гратиме щось цілком повне, я вам скажу про це... З'явився перший напис...

— Ось що!.. Після картини, а можливо й раніш, ви напевне захочете дізнатись, як я, автор, ставлюся до мого героя. Люблю я його, ненавиджу чи відчуваю презирство до нього?

Колись любив. Колись, у далекій моїй молодості, коли перше прийшов я до мого героя з цілком іншого оточення, я поважав його за вищий зразок людини. Великі зусилля поклав я, намагаючися стати подібним до нього. А ще раніш, на віддаленні, яке мені, хлопчикові, здавалося непереможним, я всяку людину, що носила пенсне й комірець, щиро вважав за істоту не нашої, вищої, категорії, за надлюдину майже...

Багато років вже я сам ношу і комірець, і пенсне...

Картина починається!..

кожнім японським кіно. З увагою слухайте й мене, хоч я й говоритиму тільки пошепки, на вухо, дрібним шрифтом.

Написи ви, звичайно, помітите, бо їх надруковано великими літерами.

Світло погасло. З віконця своєї комірки механік беззвучно стрільнув синьовато-зеленим фантастичним конусом прозорого проміння. Конус став у повітрі над вашою головою й затремтів дрібним безперервним тремтінням. Заграла та перша — байдуже, що саме. Там, де вона гратиме щось цілком повне, я вам скажу про це... З'явився перший напис...

— Ось що!.. Після картини, а можливо й раніш, ви напевне захочете дізнатись, як я, автор, ставлюся до мого героя. Люблю я його, ненавиджу чи відчуваю презирство до нього?

Колись любив. Колись, у далекій моїй молодості, коли перше прийшов я до мого героя з цілком іншого оточення, я поважав його за вищий зразок людини. Великі зусилля поклав я, намагаючися стати подібним до нього. А ще раніш, на віддаленні, яке мені, хлопчикові, здавалося непереможним, я всяку людину, що носила пенсне й комірець, щиро вважав за істоту не нашої, вищої, категорії, за надлюдину майже...

Багато років вже я сам ношу і комірець, і пенсне...

Картина починається!..

**ПРОЛОГ**

Осінь Вечір. Велике місто.

Мокро, мжичить, блищать від вечірніх вогнів тротуари й брук.

На візникові їдуть мужчина й жінчина.

З першого погляду видно, що це — подружжя. Зверніть увагу на їх відношення один до одного: на оце... "ніяке" відношення. Обидва кволо, скучно розглядають вулицю. Вулиця, вогні, торохкотіння візника... І його сусідка, і її сусід, — все це так давно, так щоденно знайоме. Заждіть но, доки вони проїдуть... Подивіться уважно на руку мужчини, що обіймає талію жінки. Як мертво, безсило й непотрібно лежить оця звикла рука. І як нерухомо, як байдуже розслаблена оця звикла талія... Так, це, безперечно, вже старе подружжя... Правда, коли вони їхали повз вуличний ліхтар, ви могли помітити, що мужчині років 35, а жінці — не більш, як 27.

Величезна, круглява, безглузда, з претенсією на художність, афіша. На ній досить роздягнена особа, в небаченому костюмі, застигла в прекрасній позі: нога значно вище голови. З афіші лізуть в очі слова великими літерами:

!!!ГВОЗДЬ СЕЗОНУ!!!

!НАЙПІКАНТНІШИЙ ФАРС!

!ПІДВ'ЯЗКИ ПАСТУШКИ!

!!!НЕЗРІВНЯНА ДІВА!!!

В партері другосортного театру мужчина з дамою сідають на свої місця. Вони зодягнені по моді початку 90-их років минулого століття. Обоє вже більш жваві, вітаються з знайомими й розглядають публіку. Дама, звичайно, з льорнетом.

Тут, на людях, вони не так щиро байдужі, як це було на візникові, що сидів спиною, та й взагалі — не є людина. Адже обидва вони — інтелігенти й добре виховані. Тому ввічливістю просякнуті їх взаємовідносини, тільки в очах, коли добре роздивитися, можна помітити байдужість, непорушну, сталу, як болото в холодну осінню ніч. Скука ще не здала позицій

**ПРОЛОГ**

Осінь Вечір. Велике місто.

Мокро, мжичить, блищать від вечірніх вогнів тротуари й брук.

На візникові їдуть мужчина й жінчина.

З першого погляду видно, що це — подружжя. Зверніть увагу на їх відношення один до одного: на оце... "ніяке" відношення. Обидва кволо, скучно розглядають вулицю. Вулиця, вогні, торохкотіння візника... І його сусідка, і її сусід, — все це так давно, так щоденно знайоме. Заждіть но, доки вони проїдуть... Подивіться уважно на руку мужчини, що обіймає талію жінки. Як мертво, безсило й непотрібно лежить оця звикла рука. І як нерухомо, як байдуже розслаблена оця звикла талія... Так, це, безперечно, вже старе подружжя... Правда, коли вони їхали повз вуличний ліхтар, ви могли помітити, що мужчині років 35, а жінці — не більш, як 27.

Величезна, круглява, безглузда, з претенсією на художність, афіша. На ній досить роздягнена особа, в небаченому костюмі, застигла в прекрасній позі: нога значно вище голови. З афіші лізуть в очі слова великими літерами:

!!!ГВОЗДЬ СЕЗОНУ!!!

!НАЙПІКАНТНІШИЙ ФАРС!

!ПІДВ'ЯЗКИ ПАСТУШКИ!

!!!НЕЗРІВНЯНА ДІВА!!!

В партері другосортного театру мужчина з дамою сідають на свої місця. Вони зодягнені по моді початку 90-их років минулого століття. Обоє вже більш жваві, вітаються з знайомими й розглядають публіку. Дама, звичайно, з льорнетом.

Тут, на людях, вони не так щиро байдужі, як це було на візникові, що сидів спиною, та й взагалі — не є людина. Адже обидва вони — інтелігенти й добре виховані. Тому ввічливістю просякнуті їх взаємовідносини, тільки в очах, коли добре роздивитися, можна помітити байдужість, непорушну, сталу, як болото в холодну осінню ніч. Скука ще не здала позицій

сподіванці специфічної розваги, надії на лоскотання зів'ялих емоцій.

В театрі гасне світло. Музиканти в оркестрі совісно й старанно заграли увертюру.

Совісно й старанно почали виконувати свою місію — утворювати бадьорий, веселий настрій, підвищувати тонус життя, перетворювати песимістів на оптимістів, повертати сили тим, що втомилися від безглуздої роботи чи навіть, від байдикування... О, могутній, благотворний вплив мистецтва! На протязі всього прологу ви переконуватиметесь у цій могутності не раз.

Божественна діва

Декорації сцени своїм стилем подібні до "фонів" провінційних фотографів. Файно спираючись широким сідалищем на картонні руїни й кокетуючи, поставивши одну ніжку на шматок йонійської колони з пап'є-маше, на сцені — божественна діва. На ній щось подібне до гусарських райтуз, обрізаних вище колін понад підв'язками. На її збитій куафюрі — шляпка-тиролька з качиним пером. Матроська сорочка має виріз, що переходить межі можливого. На ногах — лапті. Через плече на шовковій стрічці атласне саше, що відобрає ролу пастушкової торби. В руках довга тоненька паличка, увінчана тірсом.

Таким чином, ви можете переконатися, що перед вами безперечно пастушка, невинна й наївна пасторальна героїня, що її підв'язка зробилася імпульсом до утворення мистецького твору, який матиме таке безсумнівне значення для мого героя. Уважно дивіться на екран, коли це вам подобається.

Діва має тіла в зайвій кількості. Діва співає. Запливлими й безбожно окресленими чорною й синьою фарбами чарівними очима вона намагається кидати в публіку стріли й блискавки кокетування й грайливости. Іноді, з невідомих причин, діва задьористо здригує одною ногою, а потім пристукує другою. Від цього численні округлості чарівного дівиного тіла тремтять і дрижать, як вершковий крем.

Ви не чуєте, що саме вона співає... Доводиться дякувати кіно. Але ви можете спостерігати вплив мистецтва, демонстрацію

сподіванці специфічної розваги, надії на лоскотання зів'ялих емоцій.

В театрі гасне світло. Музиканти в оркестрі совісно й старанно заграли увертюру.

Совісно й старанно почали виконувати свою місію — утворювати бадьорий, веселий настрій, підвищувати тонус життя, перетворювати песимістів на оптимістів, повертати сили тим, що втомилися від безглуздої роботи чи навіть, від байдикування... О, могутній, благотворний вплив мистецтва! На протязі всього прологу ви переконуватиметесь у цій могутності не раз.

Божественна діва

Декорації сцени своїм стилем подібні до "фонів" провінційних фотографів. Файно спираючись широким сідалищем на картонні руїни й кокетуючи, поставивши одну ніжку на шматок йонійської колони з пап'є-маше, на сцені — божественна діва. На ній щось подібне до гусарських райтуз, обрізаних вище колін понад підв'язками. На її збитій куафюрі — шляпка-тиролька з качиним пером. Матроська сорочка має виріз, що переходить межі можливого. На ногах — лапті. Через плече на шовковій стрічці атласне саше, що відобрає ролу пастушкової торби. В руках довга тоненька паличка, увінчана тірсом.

Таким чином, ви можете переконатися, що перед вами безперечно пастушка, невинна й наївна пасторальна героїня, що її підв'язка зробилася імпульсом до утворення мистецького твору, який матиме таке безсумнівне значення для мого героя. Уважно дивіться на екран, коли це вам подобається.

Діва має тіла в зайвій кількості. Діва співає. Запливлими й безбожно окресленими чорною й синьою фарбами чарівними очима вона намагається кидати в публіку стріли й блискавки кокетування й грайливости. Іноді, з невідомих причин, діва задьористо здригує одною ногою, а потім пристукує другою. Від цього численні округлості чарівного дівиного тіла тремтять і дрижать, як вершковий крем.

Ви не чуєте, що саме вона співає... Доводиться дякувати кіно. Але ви можете спостерігати вплив мистецтва, демонстрацію

чого я вам обіцяв. Режисер вам покаже цілу низку найрізноманітніших глядачів, і ви переконаєтесь, що правду кажуть буржуазні теоретики мистецтва, коли стверджують понадклясовість справжнього мистецтва. Мистецтво діви (очевидно, справжнє) виливає однаково — від гальорки до першого ряду партера включно...

На гальорці

Дрібний маленький чинуша із застарілим гемороїдом. На обличчі уважність — звична, напружена, та сама, що кожного дня він її демонструє кожному начальникові. В природній реакції від того, що чує, зм'якли і слиняво розпустилися губи. Місця особливо вдалі спричиняють солодкі усмішки цих губ. Усмішки ховаються, ледве з'явившись, і — кожного разу — швидкі похливі погляди в усі боки: як би не примітив хто...

Як бачите, я казав правду. Я завжди кажу правду. Я навмисне звернув вашу увагу на цього чинушу, на оцю "приказну строку", душа якого давно вкрилася цвіллю й затягнулася павутинням, як і плоди творчості цілих поколінь його предків, що лежать мирно (плоди, звичайно) на полицях повітових, губернських і навіть столичних архівів. І в цю душу, запорошену й заткану павутинням, мистецтво діви вривається, як яскравий промінь, як свіжий вітер, насичений ароматами полів Аркадії щасливої, де безперечно повинна мешкати чиста пастушка в підв'язках.

Тут же молодець із "краснорядців". Типовий мужчина, лютий і бравий гармоніста, гроза жіночих сердець на весь квартал. Його увага почасти на сцені, почасти — праворуч.

Маєте примітивніший екземпляр. Дівине перегострене мистецтво приймається ним у спрощеному вигляді, так би мовити — в популяризованому. Зважаючи на те, що праворуч од нього, як ви зараз побачите, теж міститься джерело впливу, не менш популярне та спрощене: то цей розподіл уваги не позбавляє справедливості мого твердження.

Праворуч від прикажчика дівчина років 17-ти. В хустинці. Дівчині явно ніяково, — нема куди подіти ні рук, ні очей.

Мистецтво іноді впливає отаким чином, примушуючи ніяковіти примітивні й неспокушені натури...

чого я вам обіцяв. Режисер вам покаже цілу низку найрізноманітніших глядачів, і ви переконаєтесь, що правду кажуть буржуазні теоретики мистецтва, коли стверджують понадклясовість справжнього мистецтва. Мистецтво діви (очевидно, справжнє) виливає однаково — від гальорки до першого ряду партера включно...

На гальорці

Дрібний маленький чинуша із застарілим гемороїдом. На обличчі уважність — звична, напружена, та сама, що кожного дня він її демонструє кожному начальникові. В природній реакції від того, що чує, зм'якли і слиняво розпустилися губи. Місця особливо вдалі спричиняють солодкі усмішки цих губ. Усмішки ховаються, ледве з'явившись, і — кожного разу — швидкі похливі погляди в усі боки: як би не примітив хто...

Як бачите, я казав правду. Я завжди кажу правду. Я навмисне звернув вашу увагу на цього чинушу, на оцю "приказну строку", душа якого давно вкрилася цвіллю й затягнулася павутинням, як і плоди творчості цілих поколінь його предків, що лежать мирно (плоди, звичайно) на полицях повітових, губернських і навіть столичних архівів. І в цю душу, запорошену й заткану павутинням, мистецтво діви вривається, як яскравий промінь, як свіжий вітер, насичений ароматами полів Аркадії щасливої, де безперечно повинна мешкати чиста пастушка в підв'язках.

Тут же молодець із "краснорядців". Типовий мужчина, лютий і бравий гармоніста, гроза жіночих сердець на весь квартал. Його увага почасти на сцені, почасти — праворуч.

Маєте примітивніший екземпляр. Дівине перегострене мистецтво приймається ним у спрощеному вигляді, так би мовити — в популяризованому. Зважаючи на те, що праворуч од нього, як ви зараз побачите, теж міститься джерело впливу, не менш популярне та спрощене: то цей розподіл уваги не позбавляє справедливості мого твердження.

Праворуч від прикажчика дівчина років 17-ти. В хустинці. Дівчині явно ніяково, — нема куди подіти ні рук, ні очей.

Мистецтво іноді впливає отаким чином, примушуючи ніяковіти примітивні й неспокушені натури...

Юнак років 16-ти. Вигляд дуже непевний, — не інакше, як гімназист, який тижнів зо два складав п'ятачки від сніданків і сьогодні потайки переодягся у товариша в цивільне. Обличчя з нездоровими кільцями попід мутними очима безперечно свідчить про глибоку підлеглість милого юнака загальновідомому гріхові молодости. Юнак жалібно, всією істотою, дивиться на сцену.

Жадне слово, що злітає з дівиних уст, не проходить безслідно, — все зберігається, все складається в його юній душі, як дорогоцінні перлини в скриньці красуні, як перлини мудрости в розумі прозеліту науки... Юнак жадібно проковтує все, що відбувається на сцені, жадає, горзається, соромиться... Його душа так само молода, як і душа дівчини в хустинці. Вона так само чиста, хоч деяке знайомство із життям уже має — платонічне, принципове. У нього лише міцніша жадібність до життя, до виявлення себе самого ззовні, та до знання. Як і в його праотців — Адама та Еви — в нього змагання "стати, як бог"... — І величезна міць прекрасного мистецтва безсумнівно допоможе йому. Я, автор, що створив його не тільки "по образу й подобию" своєму (бо я ж не бог), але й по вашому, мій любий читачу, я ручуся, що після пісеньок божественної діви, повних натяків на таку чудову розкіш найпотайніших чар і насолод, — ця довічна жадоба божеського знання перейде в стадію здійснення. Юнак, починаючи з завтрього, знову буде економити п'ятаки на сніданках і — через двадцять днів, пізно ввечері велика тайна відкриється йому...

В льожі

За оксамитовим бар'єром сидять мужчина з дамою. Камінна манишка, чавунної тривалости комірець, — це в нього. Напудрені плечі, що сяють снігом та виблискують мінливим блиском теплої перлини, — це в неї.

Поперше — даму й мужчину видно з партеру та інших лож. Подруге — люди вони цілком *somme il faut*, пристойні, культурні. Але в швидких поглядах мужчины на даму та в затаєному блискві її чудових очей, — які не є панцероподібні — явні ознаки їх доброго виховання, можна побачити, що

Юнак років 16-ти. Вигляд дуже непевний, — не інакше, як гімназист, який тижнів зо два складав п'ятачки від сніданків і сьогодні потайки переодягся у товариша в цивільне. Обличчя з нездоровими кільцями попід мутними очима безперечно свідчить про глибоку підлеглість милого юнака загальновідомому гріхові молодости. Юнак жалібно, всією істотою, дивиться на сцену.

Жадне слово, що злітає з дівиних уст, не проходить безслідно, — все зберігається, все складається в його юній душі, як дорогоцінні перлини в скриньці красуні, як перлини мудрости в розумі прозеліту науки... Юнак жадібно проковтує все, що відбувається на сцені, жадає, горзається, соромиться... Його душа так само молода, як і душа дівчини в хустинці. Вона так само чиста, хоч деяке знайомство із життям уже має — платонічне, принципове. У нього лише міцніша жадібність до життя, до виявлення себе самого ззовні, та до знання. Як і в його праотців — Адама та Еви — в нього змагання "стати, як бог"... — І величезна міць прекрасного мистецтва безсумнівно допоможе йому. Я, автор, що створив його не тільки "по образу й подобию" своєму (бо я ж не бог), але й по вашому, мій любий читачу, я ручуся, що після пісеньок божественної діви, повних натяків на таку чудову розкіш найпотайніших чар і насолод, — ця довічна жадоба божеського знання перейде в стадію здійснення. Юнак, починаючи з завтрього, знову буде економити п'ятаки на сніданках і — через двадцять днів, пізно ввечері велика тайна відкриється йому...

В льожі

За оксамитовим бар'єром сидять мужчина з дамою. Камінна манишка, чавунної тривалости комірець, — це в нього. Напудрені плечі, що сяють снігом та виблискують мінливим блиском теплої перлини, — це в неї.

Поперше — даму й мужчину видно з партеру та інших лож. Подруге — люди вони цілком *somme il faut*, пристойні, культурні. Але в швидких поглядах мужчины на даму та в затаєному блискві її чудових очей, — які не є панцероподібні — явні ознаки їх доброго виховання, можна побачити, що